

Québec-eko Unibertsitatea

Piarres Xarriton

Beste erresuma aurreratu askotako irakaskuntzaren ondotik, Kanadako irakaskuntz moldea ikertu berri du OCDE deitu batasunak, eta aitortu ere du, Québec-eko eskualdeak oldar ikusgarria egin duela azken urte hauetan, maila goienekoetan bereziki. Zenbait hilabete hemen iragan ondoan, iduritu zait Euskal Unibertsitate etorri-beharrarentzat badugula Québec-en argi. Baina, hona lehenik bi solas Québec Herriaz.

QUEBEC Herria

Atlantiko Itsasoa iragan ez dutenek ere badakite, Ipar Ameriketako goi-aldean badagoela erresuma bat, Kanada deitua: Ere-muz zabala izanagatik —munduko bigarrena—, 25 milioi bizilagun bakarrik dauzka erresuma horrek. Kultura aldetik, hastapeneko Amerindiarrez bestalde, kultura askotako jendakiak daude Kanadan: Ukraniar, Aleman, Italiar, Greziar, Portuges, Poloniar, Hungriar, Judegu eta aspaldiko Euskaldun banaka batzu ere. Baina ofizialki Kanadako federazioaren bi populu eraikileak, Frantsesa eta Ingelesa dira. Beraz, Frantsesa eta Ingelesa dira bi mintzaira legezkoak. Izatez, hala ere, Ingelesa nagusi da: 25 milioietarik, Frantses mintzodunak 5-6 miloi bait dira bakarrik eta, bestalde, Ingelesa bait da ekonomiaren, jakintzaren, eta auzoko 200 milioi «Yankee»-en hizkuntza. Bizkitartean, Frantses mintzodun gehienak —6tarik 5— Québec eskualdean bilduak bait dira,

itsasoaren erdian uharte bat bezala, Ingeles uholdeari ihardok diezaioke Frantses kulturak... guretzat ikasbide.

Kanadako hamar estatuatarik bat dugu Québec Herria, Saint-Laurent hibai handiaren bi aldetarik zabaltzen zaiguna, Frantzia edo Espainia bezalako hiru eremuren zabalean. Lur aberatsa da: bai urez, elektrika indararentzat; bai soroz, hazkuntzarentzat; bai oihanez, paperarentzat; bai eta meatokiz... Ameriketako edo Japoniako industriarentzat. Eskualde hotza eta elurtsua dela, aitortu behar, hala ere: «Ene Herria ez da ene Herria, Negua da nire Herria ...», kantatzen digu alabaina G. Vignault kantari ezagunak.

Québec aldean bizi diren Frantses mintzodunak, Frantziatik etorri ziren XVII. mendean, erregeen denboran, eta gero, XVIII. mendean Ingeles gobernuaren menara erori. Frantziako Iraultza ezagutu gabe, bizi izan ziren gero, isil eta prestu, beren apezten inguruan, zeruko saildu guztien ohoretan eraiki parroketan. 15-20 umetako familiak hazten zituzten, lur-lanean, egurrean edo arrantzan ari izanez. Geroztik gauzak asko aldatu dira: familiak tipitu, baserritarrak bakandu, langileak ugaldū eta hiriak hazi —Montreal hiriak 3 milioi bizilagun badauzka—; baina, oroz gainera, gogoak dira berriak. Beren «Iraultza Isila» —*La Révolution Tranquille* deitzen dutena— egin dute, azken hogeitau urte hauetan, gure Québec-tarrek.

Esan bezala, egundainotik zuen Québec Herriak bere autonomia; baina gobernu hori guztiz zaharkitua eta klerikala zen: Duplessis haren buruzagiak, Salazar baten eite handia zuen. Duela 15-16 urte, gobernu berri bat hautatu dute Québec-tarrek, liberal alderdikoa; eta, gero, Ottawa-ra igorri ere, Kanadako gobernu nagusira Trudeau beren herritarra. Ordura arte elizaren eskutan ziren osasun eta irakaskuntz zerbitzuak, gobernuak hartu ditu beraz, onez-onean, bere gain. Eta ber denboran osoki berriak. Zerbitzu horik, legez, urrurik eskaintzen zaizkie orain herritar guztiak. Bestalde, lege bat ere eman da, Frantses mintzairari ofizialki lehen maila ematen diona, Québec Herrian. Kultura aldetik, berriz, Québec-eko artistek, kantari, idazle, zinegileek, beren herriaren nortasuna ezagunarazi dute mundu zabalean. Azkenik, sozial eta politika sailetan, delako «Iraultza Isila» urrunago eraman nahi duten indar berriak sortu dira: sindikatu berriak eta Québec-tar alderdi abertzalea, «Parti Québécois» delakoa, autonomiaren partez, askatasun osoa eskatzen duena.

Indar berri horik zertara helduko diren ez dakigu (orain arte, Québec-tar Alderdiak %30 bat boz bildu ditu, baina beti aurre-

ra doa iduriz). Dena dela, zenbaki batzuk erakutsiko digute kulturaren eta irakaskuntzaren gaurko egoera Québec Herrian.

Zenbaki batzuk argi

Québec Herriak 6.027.765 bizilagun zeuzkan orotara 1971an. Ama mintzairak honela banatzen ziren:

Frantsesa	4.866.410
Ingelesa	788.830
Beste	372.525

Etxeko mintzairak aldiz:

Frantsesa	4.870.105
Ingelesa	887.875
Beste	269.785

Mintzatzen ahal zuten:

Bakarrik Frantsesa	3.668.315
Bakarrik Ingelesa	612.510
Frantsesa eta Ingelesa	1.663.520
Ez bata ez bestea	63.440

Zenbaki horiek erakusten digutenez, askoz ere arrakasta gehiago du Ingelesak Frantsesak baino: alde batetik, beste mintzairatako etorkinek nahiago bait dute Ingelesa ikasi; eta, beste aldetik, Ingelesdun biziki gutik sentitu bait dute Frantsesa ikasi-beharra.

Ingelesaren menta izugarriaz ohartzearekin, bi erabaki hartu dituzte Québec-tarrek: Frantsesari ofizialtasuna eman eta Irakaskuntza eraberritu. Québec-eko 22. legearen arabera, urte bete barru, karrika, saltegi, lantegi, paperki izen eta oharpen guztiak Frantsesez emanak izanen dira. Irakaskuntzak, aldiz, aipamen berezi bat hartzen du.

Irakaskuntzaren berri

Irakaskuntzaren berri galdetzen baduzu hemen gandi, zinkurina asko bilduko duzu bazterretan; hala nola, nahas-mahas: gobernuak ez duela dirurik eman nahi haurtzaindegien eraikitzeko edo irakasleen behar bezala ordaintzeko, alde batetik; irakasleek

beti politika dutela gogoan edo kolejioetan eskandalo gogorrak badirela, bestetik.

Bizkitartean, orain duela 15-16 urte, azterketa sakon bat egin zen Herri guztian Herriaren beharrak ongi ezagutzeko; eta, azterketa horren ondotik, «Rapport Parent» delako ponentzia famatuaren arabera, programa handi bat prestatu zuen gobernuak.

Programa hori bete beharrez, dirualde izugarria xahutu du Québec-eko gobernuak azken urte hauetan. Aurten oraino 2,5 miliar dolar —dolar batek 5 libera edo 70 peseta balio ditu— ematen dizkio irakaskuntzari, bere urteko gastu guztien laurdena. Eta aitortu behar da, Haurtzaindegiak oraino eskas badira ere Québec Herrian, beste buru batetarik, bazter orotan zabaldu diren 37 Kolejio edo Cégep-*ei* esker (Collège d'Enseignement Général et Professionnel), 17-20 urte arteko gazteen erdiak eskoletan dabiltzala gaur. Hortik urrun gara gure Euskal Herrian.

Bestalde aipatuko ditugu Unibertsitateak; baina oraindik esan dezakegu ikas-maila guztietan aurki dezakegula adineko ikasleen talde harrigarria. Ikus hemen:

<i>Mailak</i>	<i>Ikasleak</i>	<i>Irakasleak</i>
Haurtzaindegiak (5-6 urte)	91.327	2.667
I. maila (6-12 urte)	673.500	27.609
II. maila (12-17 urte)	640.163	38.237
Kolejioak (17-20 urte)	94.398	5.126
Adineko ikasleak	323.773	
Ikastegi pribatuetan (5-20 urte)	83.908	6.988

Zenbakiok 1974ekoak dira, eta geroztik ez dira asko aldatu. Bagenuke hauetaz zer esanik, baina Unibertsitateei behatuko diegu hurbilagotik.

Esan dezagun berehala, Québec-eko gobernuak 500 milioi dolar gastatzen dituela bere 7 unibertsitateetan dabiltzan 80-90 mila ikasleentzat, urteoro. Baina ikasle hauetarik %33 ingelesdun hiru unibertsitateetan dabilta: McGill (15.036 ikasle), Williams (7.465 ik.), Bishop's (856 ik.) eta %66 bakarrik frantsesdun beste lau unibertsitateetan. Hor ere ageri bait da zenbat handiago den Ingelesaren menta gaur oraino.

Québec hirian dago Ameriketako lehen Unibertsitate frantsesduna, bere eragile Laval apezpikuagatik, «Université Laval» deitzen dena. Gaur bereon, 14-15 mila ikasle dauzka. Gero sortu zen, iragan mendean, Montréal-go Unibertsitatea, bere goimailako

eskolekin, 20.000 ikasle biltzen dituen. Mende honen hastapean, Sherbrooke hirian, eraiki zuten hirugarren ikastegi nagusia, orain 5-6 mila ikasle dauzkana.

Hiru etxe hauk, eliz gizonak eraikiak, eliz gizonen eskutan ziren, «Iraultza Isila» etorri arte. Beren autonomia eman diete geroztik eliz buruzagiek. Montréal-en Teologiako fakultateak eztabaida zerbait ibili berri du, egia esan, buruzagi horiekin; baina beste nehon ez da problemarik ageri, alderdi horretatik. Bakarrik, ez direla hainbat axolatzen eliz gionez, ez ikasleak, ez irakasleak.

Ororen buru, Unibertsitate klasikoak dira hiru etxe hauk eta araberako laguntza ematen diote Ameriketara frantses kulturari. Beren autonomia nola begiratuko duten, diruaren eta dirudunen menetik nola diren itzuriko, herritarrak aldiz nola dituzten iratzarriko, horra horien problemak. Dena den, Deustuko eta Iruiñeko Unibertsitateek lan bera egin balezate Euskal kulturaren alde, ez litzateke batere gaizki.

Baina Québec-eko laugarren Unibertsitate frantsesdunak aipamen berezi bat hartzen du, bestalde.

«Québec-eko Unibertsitatea»

1968ko abenduaren 18ko legeak, Unibertsitate berri bat sortzea erabaki zuen, «Université du Québec» edo «Québec-eko Unibertsitatea» zeritzana.

1969ko udazkenean, lehen ikasleak sartzen ziren Montréal, Trois-Rivières, Chicoutimi eta Rimouski hirietako ikastegietan. Eta geroztik, zazpi urteren buruan, aurrerapen izugarria egin du Unibertsitate berriak. Ikasleak 16.000etatik 30.000tara igan dira, irakasleak berriz 600etatik 1.200etara. Medikuntza beste ikasgai gehienak segurtatuak dira, I. mailako 100 bat programarekin eta II. edo III. mailako 23 programarekin. Hasera hartan, irakasleentzat %21 bakarrik ziren Doktoradura helduak; gaur, aldiz, erdiak bederen hein horretaratuta dira. Bestalde, zer ez da zahurtu egoitza eta gela zaharren ordez —kolegio eta seminario izanak— ikastegi berrien eraikitzeko? Nahiz baden oraindik egiteko asko.

Hona, Robert Després lehendakariaren eta gobernariaren kontseiluaren inguruan, Québec-eko Unibertsitateak gaurregun nola elgarretaratzen dituen 10 Ikas edo Iker-tegi Nagusi Partialier (Unités Constituentes), beren erretore edo direktore eta kontsei-

lu bereziki, beren autonomia begiraten dutenak, federazioaren barnean. Hona hamar «partalierren» izenak:

1. UQAM «Université du Québec à Montréal»: batasuneko partalier lehen eta handiena —ikasleen erdiak hurbil berak biltzen ditu—, Montréal-go Unibertsitate ingelesdunen aurrean, Unibertsitate frantsesduna bigarren jartzen duena. Unibertsitate herri-tarra, hiritarra eta berritzailea. Bere ikasleen erdiak, adinekoak ditu: edo aldi berean irakasle direnak, edo lantegi eta bulegoetan lan dagitenak.

2. UQTR «Université du Québec à Trois-Rivières»: 2.476 ikasle oso eta 3.612 tarteko hartzen zituen ikastegia genuen 1974ean. Québec Herriaren erdian irakasten ari diren irakasle askok hor eraberritu dituzte beren eskolak.

3. UQAC «Université du Québec à Chicoutimi»: 300.000 bizilagun dituen eskualde berezi batetan jarritako ikastegi berri honek, bizi berri bat ekarri dio eskualde horri, bere 3.000 ikasle eta 150 bat irakasleekin.

4. UQAR «Université du Québec à Rimouski»: Honek ere, bere 2-3 mila ikasleekin, laguntza ederra eskaintzen dio Saint-Laurent hibai handiaren eskuin aldean dagoen Gaspé-ko eskualde eder eta meharrari.

5. DEUOQ «Direction des Etudes Universitaires dans l'Ouest Québécois» delakoa: bere izenaren arabera, 1972an eraikia izan da, Hull eta Rouyn hiri-inguruen zerbitzurako.

6. ENAP «Ecole Nationale d'Administration Publique»: Québec-en berean jarria da, gobernuko zerbitzarigaien edo zerbitzarien moldatzeko edo laguntzeko.

7. INRS «Institut National de la Recherche Scientifique»: Honek ere, Frantzia edo Espainian ezagutzen diren izen bereko instituzioen garrantzirik ez ukan arren, bere neurriko zerbitzua egiten dio Herriari eta Jakintzari.

8. IAF «Institut Armand Frappier»: Delako Armand Frappier horrek Mantréal-en eraiki zuen 1938an, mikrobiologi eta higiene lanetarako; eta, 1972az gero, Québec-eko Unibertsitatearen partalier jarria da.

9. ETS «Ecole de Technologie Supérieure»: Montréal-en ireki dute 1974ean eskola berezi hau, elektrikan edo mekanikan jakintsu diren teknologoak, Cégep-aren ondotik, 28 hilabetez presta daitezten industriarako.

10. «Télé-Université» dugu Québec-eko Unibertsitatearen

hamargarren partzuerra, edo azken umea. Gure mendean balia daitezkeen ikasbide berriak erabiliz, beren etxeetarik nekez ateratzen diren ikasleen eskolatzea da «Unibertsitate» honen xedea. Horretarako darabiltza, liburuez bestalde, diska, kasetta, telefonoa, telebista eta entzun-ikusgailu guztiak. Iragan urtean, 2.300 ikasle adineko jarraiki zaizkie tele-unibertsitatearen programei.

Sail luze honek berak erakusten digu, nik uste, sei-zazpi urteren buruan, Unibertsitate berria betetzen ari dela bere hastapeneko xede nagusiak:

— Lehenik, Ingelesaren mentaren aurrean, Frantses-kulturaren sustatzea eta sostengatzea.

— 2.ik, «Rapport Parent» delakoari jarraikiz, irakaskuntza demokratizatzea, irakasleak eskolaberrituz eta Cégep-etako langileen semei unibertsitateko ateak zabalduz.

— 3.ik, bazter urrunetako bizilagun eta eskualdeei kultura eta bizi-bide berriak eskaintzea.

— 4.ik, zientzia eta teknika berriez baliatzea, ikasgai eta ikasbide berriak bilatzea.

Bururatzean, eta esperentzia horri hurbilago behatu gabe, go-goeta bat heldu zaigu gogora: Zer balio du guretzat, gure euskal kultura eta herriarentzat, Québec-eko historia horrek?

Euskal-Herriarentzat

Gure iduriko, Québec-eko Herriaren eta Unibertsitatearen problematikak merezi luke guk egin dugun baino hurbilagotik ikertzea; baina oraindanik bi puntu argitan dituzkegu, hots: Euskal Herriak gaur bere kulturari, Québec Herriak bereari azken urte horietan eman dion laguntza bera eman nahi badio, baldintza hauk bederen bete beharko ditu.

1. Gobernu batek bakarrik dituen medioak (lege, dirua eta beste lanabesak) bere esku beharko ditu Euskal Herriak.

2. Lanari lotzeko erabakia hartuz gero, egiteko den lehen urratsa zera izan dadila: alde batetik, egiazko betebeharren ikerketa, eta, bestetik, eskutan ditugun karten eta jokoaren ongi eza-gutzea: Alfabetatze, Eskolatze, Ikastola, Kolejio, Lizeo, Mintegi, Udako Unibertsitate, etab...

Halabiz.

Montréal-en 76-09-08
P. X.